

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№10

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 967 sahifa.

2025-yil, 20-oktyabr

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

QAYTA TIKLANUVCHI YASHIL ENERGIYA: BARCHA UCHUN MUHIM MASALA.....	13
Muxiddin Kalonov	
MOLIYAVIY INNOVATSIYALAR: IQTISODIY MOHIYATI, QO'LLANILISHI VA RIVOJLANISHI.....	19
Quliyev Begimqul Melikovich	
SAVDO KORXONALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA STATISTIK TAHLIL USULLARIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI.....	24
Sabirova Oysuluv Shonazarovna	
KORXONANING MEBEL MAXSULOTLARI BOZORIDAGI O'RNINI KENGAYTIRISH USULLARI	30
Musayeva Shoirazimovna	
IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA INVESTITSIYA KO'RSATKICHLARI TIZIMINING FUNKTSIONAL JIHATI.....	35
Alabayev Sobitxon	
MAMLAKATIMIZDA MAHSULOTLARNING MUVOFIQLIGINI BAHOLASH AMALIYOTI.....	40
Zakirov Ansabxon Akaidinovich	
ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЗЕЛЁНЫХ ОБЛИГАЦИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	48
Саидахмедова Аида Мирзаевна	
KORXONALAR FAOLIYATIDA DEBITOR VA KREDITOR QARZDORLIKNI BOSHQARISH	55
Mirzayev Ozod Furkatovich	
AHOLI PUL DAROMADLARI VA HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISH KO'RSATKICHLARI O'RTASIDAGI EKONOMETRIK TAHLIL.....	59
Qodirov Farrux Ergash o'g'li	
BUDJET RESURSLARI SHAKLLANISHIDA HUDUDNING SOLIQ SALOHİYATINI OSHIRISH VA MOLIYAVIY BARQARORLIK.....	64
Yuldashev Adhamjon Axadjonovich	
SANOAT KORXONALARI IQTISODIY RIVOJLANISHI TUSHUNCHASIGA NAZARIY YONDASHUVLAR.....	69
Muydinov Xusniddin Nuriddin o'g'li	
МЕТОДИКА УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ ПОТОКАМИ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА	73
Минутдинова Лилия Тагировна, Машарипов Озод Алимович	
ГАРМОНИЗАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН В СООТВЕТСТВИИ С МСФО	78
Абдужалилова Дилноз Абдусаттаровна	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA SMART TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARBLIGI	84
Sobirjonov Muxiddin Toxirjon o'g'li	
TO'LOVGA QOBILIYATSIZLIK HOLATIDAGI KORXONALARDA TUGATISH BALANSINI TUZISH.....	90
Nabiyev Gofurjon Nosirjon o'g'li	
O'ZBEKISTON SANOATINING "YASHIL" IQTISODIYOTGA O'TAYOTGANLIGI: IMKONIYATLAR VA CHEKLOVLAR	96
Habibullayev Oybek Asliddin o'g'li	
YASHIL IQTISODIYOT KONTSEPTSIYASINING EVOLYUTSIYASI VA ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR.....	102
Allayarov Suxrob Rustamovich	
O'ZBEKISTONDA TO'G'RIDAN-TO'G'RI CHET EL INVESTITSIYALARINING MILLIY IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDAGI ROLI	107
Raxmatov Adxam Itolmasovich, Boynazarova Matluba Xatamovna	

HUDUDIY IJTIMOY TENGLIK VA KAMBAG'ALLIKNI YUMSHATISHDA MEHNAT RESURLARI OMILLARI.....	114
Durumov Temur G'olibovich	
TRANSPORT TARMOG'I VA MILLIY IQTISODIYOTNING ASOSIY TARMOQLARI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIKNI MODELLASHTIRISH (SURXANDARYO VILOYATI MISOLIDA)	121
Turayev Baxtiyor Ergashevich, Aymatov Sirojiddin To'raqul o'g'li	
РОЛЬ ЭНЕРГЕТИКИ В ФОРМИРОВАНИИ УСТОЙЧИВОГО РОСТА ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА.....	134
Нигматуллаева Гулчехра Нуруллаевна	
O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM BOZORINING RIVOJLANISH TENDENTSIYALARI VA UNDA SIFAT MENEJMENTINING ROLI.....	139
Yuldashev Iskandar Bahromovich	
YER QA'RIDAN FOYDALANUVCHILARGA SOLIQ SOLISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	145
Zoxidov Ismatjon Yunusjon o'g'li	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TURIZM INDUSTRIYASIDA INNOVATSION BIZNES-MODELLAR.....	151
Shaxinabonu Choriyeva	
AVTOTRANSPORT – EKSPEDITSIYA XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING KONTSEPSIYASI	157
Ergasheva Mukhabbat Abdusamatovna	
“YASHIL” ENERGIYA ISHLAB CHIQUVCHI KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI SOLIQQA TORTISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	163
Toshtemirov To'liqin Toirjonovich	
DAVLAT IQTISODIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA SIYOSIY INSTITUTLARNING ROLI VA UNI KUCHAYTIRISH MEKANIZMLARI.....	166
O. Nurmuradov	
TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI BANK TEXNOLOGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH ASOSLARI	171
Meyliqulov Shaxboz Xolmamat o'g'li	
СВЯЗНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНЫХ И РЕГИОНАЛЬНЫХ СТРАТЕГИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....	176
Ташматов Гайрат Ровшанович, Содиков Авазбек Мадаминович	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI TURIZM SOHASINI RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI.....	183
Zarikeyeva Miyasar Maratovna	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISH TENDENSIYASI.....	187
Saidrahmatova Zuhraxon Saidazim qizi	
O'ZBEKISTON KONCHILIK SANOATI KORXONALARIDA INVESTITSION JARAYONLARNI BOSHQARISH VA INNOVATSION XAVFLARNI KAMAYTIRISH STRATEGIYALARI	192
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'ZBEKISTONDA QULAY INVESTITSIYA MUHITINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI.....	196
Xuramov Zafar Rajabaliyevich	
PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASSTERLARIDA XOMASHYO TA'MINOTI BARQARORLIGINI TA'MINLASHNING XORIJ DAVLATLAR TAJRIBASI.....	201
Zakirov Abduazim Abdurashidovich	
НОВЫЙ ЭТАП ПРИМЕНЕНИЯ РЫНОЧНЫХ МЕХАНИЗМОВ В ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	206
Махкамов Ибраим	
O'ZBEKISTONDA SUG'URTA BOZORINING RIVOJLANISH TENDENTSIYALARI.....	213
Kushmuradov Oman, Ismoilov Sherzod Ismoil o'g'li	
GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA MILLIY IQTISODIYOT NAZARIYASI.....	217
Mo'yidinov Xurshidbek Abdullayevich	
DORIVOR O'SIMLIKLARNI QAYTA ISHLASHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI	221
Usmonov Mirg'ulom Xoshim o'g'li	

BARQAROR IQTISODIY O'SISHGA YERISHISHDA SUN'IY INTELLEKT TIZIMLARINI QO'LLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILASHTIRISH (XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI MISOLIDA)	227
Nasrulloev Hayotjon Xabibulloevich	
НЕЙРОИНТУИТИВНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ЕГО РОЛЬ В УПРАВЛЕНИИ РИСКАМИ В БИЗНЕСЕ.....	233
Ягудин Дмитрий Рустамович	
RESURLARNI SOLIQQA TORTISH AMALIYOTINING XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI VA ULARNING MILLIY SOLIQ TIZIMIDA QO'LLASH MASALALARI	240
Nasimdjanoov Yunusjon Zoxidovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI UCHUN QO'LLANILAYOTGAN SOLIQQA TORTISH MEXANIZMLARI	246
Akbarov Akramjon Ibragimzhonovich	
TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA "YASHIL" MARKETINGNI JORIY ETISHNING DOLZARB JIHATLARI	250
Bazarova Fayyoz Tuxtamurodovna	
INSON KAPITALI VA IQTISODIYOTNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI.....	255
Muzaffar Raximov	
UY-JOY KOMMUNAL XO'JALIGINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	259
Odamboyev Oybek Ravshanbek o'g'li	
INTERNATIONAL ORGANIZATIONS' APPROACHES TO ATTRACTING INVESTMENT IN HUMAN CAPITAL	268
Akhmadaliyeva Nikholakhon	
RAQAMLI PLATFORMALAR ORQALI KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.....	273
Vohobov Hikmatillo Ma'mirjon o'g'li	
ФОРСАЙТ И ЭКОНОМИЧНЫЕ ИННОВАЦИИ КАК ДРАЙВЕРЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ТОРГОВЛИ САМАРКАНДА	280
Тохинова Гуллола Миркамолевна	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI BOSHQARISHDA KASB-HUNAR TA'LIMI BITIRUVCHILARINING O'RNI	287
Toshpulatov Sherzod Xaydarkulovich	
DIGITAL TECHNOLOGIES IN ECOTOURISM: INNOVATIVE STRATEGIES FOR ADVANCING GREEN TOURISM	292
Barno Erkayeva	
AGROTURIZM SOHASINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	296
Baymuradova Iroda Shermamatovna, Mardonova Zarifa Numonjonovna	
DAVLAT BUDJET NAZORATI TIZIMINI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI	301
B.Sh.Mirzayev	
YOSHLAR BANDLIGIDA KO'NIKMALAR NOMUTANOSIBLIGI MUAMMOLARI VA YECHIMLARI.....	307
Raxmatxo'jayev Axrorxo'ja Akmal o'g'li	
TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARINING EKSPORT SALOHİYATINI TAHLIL QILISH VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARINI BAHOLASH.....	311
Oqboyev Alisher Rasuljanovich	
РЕИНЖИНИРИНГ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ И ИХ РОЛЬ В РАЗВИТИИ БАНКОВСКОГО БИЗНЕСА.....	317
Рахимходжаева Нодира Саидахрамовна	
QISHLOQ XO'JALIGI TA'MINOT ZANJIRI JARAYONLARINING HOZIRGI HOLATINI TAHLIL QILISH.....	323
Ermonov Farrux	
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOTNI SHAKILLANTIRISH JARAYONIDA MOLİYAVIY NAZORATNI INNOVATSION TA'LIM YO'NALISHLARINI YO'LGA QO'YISH ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	329
Turg'unov Bahtiyor Nuriddinovich	

MARKAZIY OSIYODA SUV RESURLARINI BOSHQARISH VA HAMKORLIKNING DOLZARB MASALALARI	334
Amanbaev Amanali Orazbaevich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA YANGI TURDAGI LOGISTIKA XIZMATLARINING USLUBIY ASOSLARI.....	338
Z. Teshayev	
O'ZBEKISTON AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA XIZMATLARI SOHASINING AMALDAGI HOLATINI TAHLIL QILISH.....	343
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
KORPORATIV BOSHQARUVDA LEADERSHIP 4.0 TAMOYILLARINI JORIY ETISH SAMARADORLIKNI OSHIRISH IMKONIYATLARI.....	349
Ismailov Allayor Rashidovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASH MASALALARI	355
Yusupov Farxod Adamboyevich	
O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNI O'RNI VA UNI RIVOJLANTIRISHNI USTUVOR YO'NALISHLARI	359
Abdullaeva Nilufar Javdat qizi	
MINTAQADA SANOAT KORXONALARINI RIVOJLANTIRISHNING SOLISHTIRMA EKONOMETRIK MODELLARI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	363
Saatmurotov Shohrux Zafar o'g'li	
O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA ISTIQBOLLI IMKONIYATLAR	369
Abdurazaqov Jasur Abdunasimovich	
RAQAMLI PLATFORMALAR YORDAMIDA NORASMIY VA YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISHNING QO'SHIMCHA IMKONIYATLARI TO'G'RSIDA.....	374
Nasrullayev Hikmatullo Habibulloyevich	
O'ZBEKISTONDA KICHIK VA O'RTA BIZNESNI QO'LLAB-QUVVATLASH MAQSADIDA "XIZMATLAR IPOTEKASI" MOLIYAVIY INSTRUMENTLARINI AMALIYOTGA JORIY QILISH MASALALARI	379
Uskenbayeva Dilnoza Boxodir qizi	
ЭКОНОМИКО-СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ КАПЕЛЬНОГО ОРОШЕНИЯ ПРИ ВОЗДЕЛЫВАНИИ ЛУКА В ДЖИЗАКСКОЙ ОБЛАСТИ.....	384
Суюнов Шохзодбек Мурод угли	
XORIJIY DAVLATLAR SANOAT IQTISODIYOTIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH TAJRIBASI (YAPONIYA, KOREYA VA GERMANIYA MISOLIDA)	389
Mansurova Sayyora Baxtiyor Kizi	
KORXONALARDA ISHLAB CHIQUARISH XARAJATLARI HISOBGA OLIISHDA XORIJ TAJRIBASINI QO'LLASH	395
Raxmatov Baxriddin Baxtiyor o'g'li	
PECULIARITIES OF THE IRRIGATION WATER DELIVERY PAYMENT IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	399
Muminov Sherzod Kholmirzaevich	
DIGITALIZATION OF AGRICULTURAL PRODUCTS FOR EXPORT	404
Azimov R.B.	
AHOLI JON BOSHIGA UMUMIY DAROMADLAR HAJMINI TREND MODELLAR ASOSIDA PROGNOZLASH	409
Xolto'rayev Islom Ilhomovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA YANGI BANDLIK SHAKLLARI	416
Sayipov Begzod Rahimovich	
TIJORAT BANKLARINING YANGI DAVR SHAROITIDA MOLIYAVIY BARQARORLIGINI BAHOLASH USULLARI VA INDIKATORLARI	422
Sadikov Iskandar Gayratovich	
TIJORAT BANKLARI AKTIVLARINING SAMARADORLIGINI IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI	427
Ibrohimov Davronbek Muhammadi o'g'li	

MAHALLIY BUDJET SOLIQLI DAROMADLARI BAZASI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA SOLIQLAR TA'SIRCHANLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	433
Isoqov Zafarjon Zokirjonovich	
TOSHKENT SHAHRIDAGI YIRIK SOLIQ TO'LOVCHILARNING SOLIQ QARZDORLIGI TAHLILI	438
Soipov Boburmirzo Nosirjon o'g'li	
РОЛЬ ЖИЛИЩНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В СИСТЕМЕ КОМПЛЕКСНОГО РАЗВИТИЯ ТЕРРИТОРИЙ МЕЗОУРОВНЯ	446
Далиев Ахтам Шарафутдинович	
TO'QIMACHILIK SANOAT KORXONALARIDA INSON RESURSLARINI BOSHQARISHDA XORIJ TAJRIBALARINING ZARURLIGI	454
Abdullayev Dostonbek G'ofurjon o'g'li	
TURISTIK KLASSTERLARNING NAZARIY ASOSLARI VA ULARNING HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISHDAGI O'RNI	458
Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA RESURS TA'MINOTI BOSHQARUVINING NAZARIY KONSEPSIYALARI VA MODELLARI	462
Arziqulova Oybar chin Eshquvat qizi	
XIZMATLAR SEKTORIDA RAQAMLI INNOVATSIYALAR VA MIJOZLAR EHTIYOJLARINI QONDIRISH MEKANIZMLARI	467
Xudoyorov Lochinbek Bahromovich	
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ В РАЗВИТИИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА	472
Базаров Бердымурад Улугмуродович, Атавуллаева Саида Джумабекмуродовна	
TURIZM SOHASIDA KADRLAR SALOHİYATINI OSHIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZMI	478
Ho'jaqulov Bobur Rustam o'g'li	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA DAVLATNING RO'LI	483
Nabiyeva Muxabbat Djabirxanovna	
"HOW GREEN INVESETMENTS CAN EFFECT ON ECONOMIC GROWTH IN DEVELOPING COUNTRIES"	485
Farangiz Ma'rufjonovna Pirmatova	
TIJORAT BANKLARIDA UZOQ MUDDATLI RESURSLAR MANBALARI VA ULARNING HAJMINI OSHIRISHNING ZARURIYATI	493
Abduraxmonov Akmal Nurmat o'g'li	
GLOBAL BOSHQARUV VA BARQAROR RIVOJLANISHDA YASHIL TEXNOLOGIYALARNING ROLI	498
M.Sh. Tolipov	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ	504
Буранбаева Шоира Рустамовна	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA PIYOZ YETISHTIRISHDA TOMCHILATIB SUG'ORISHNI QO'LLASH ISTIQBOLLARI	508
Suyunov Shohzodbek Murod o'g'li	
YENGIL SANOAT KORXONALARINING RIVOJLANISHIGA BOSHQARUV MADANIYATIDAN FOYDALANISHNING TA'SIRI	513
Aknazarova Zebiniso Bagdadovna	
ISHLAB CHIQRISHNI DIVERSIFIKATSIYALASH SHAROITIDA KORPORATIV BOSHQARUVNING TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZM SAMARADORLIGINI ANIQLASH USULLARI	518
Qurbaniyazov Shaxzodbek Karimovich	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH VA JOYLASHTIRISHNING IQTISODIY VA TASHKILIY ASOSLARI	524
Salimov Burxon Abubakirovich	
"YASHIL" IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH VA UNDA ENERGIYADAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	530
Berdiyeva Aziza G'anisher qizi	

SIRKULAR IQTISODIYOTDAN KORXONA VA TADBIRKORLAR MANFAATLARI	535
Sodikov Zokir Rustamovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK SOHASIDA ME'YORIY-HUQUQIY BAZANI ISHLAB CHIQISH	541
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Ubaydullayev Toxirjon Abdullajanovich	
MINTAQA OZIY-OVQAT MAHSULOTLARI CHAKANA SAVDOSIDA SHADOW WAREHOUSE MODELIGA ASOSLANGAN YETKAZIB BERISH TIZIMINI JORIY QILISH	548
Ibrayimova Dilnoza Abdisherpovna	
XIZMATLAR SAVDOSI SOHASIDA O'ZBEKISTONNING XALQARO HAMKORLIK IMKONIYATLARI	555
Qodirjonov A.M.	
TO'QIMACHILIK SANOATINI IQTISODIY RIVOJLANTIRISHDA RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISH KONSEPSIYASINI SHAKLLANTIRISH USLUBIYOTI	559
Madraximova Gulasal Ro'zimboy qizi	
ГЛОБАЛЬНЫЕ ТРЕНДЫ СМАРТ-ТУРИЗМА И ИХ ПРИМЕНИМОСТЬ К КУЛЬТУРНОМУ НАСЛЕДИЮ УЗБЕКИСТАНА	564
Салихбаев Нурсултон Равшанович	
IJTIMOIIY HIMOYA TIZIMI VA IJTIMOIIY TIBBIY XIZMATLAR O'ZARO BOG'LIQLIGINING NAZARIY ASOSLARI	572
Shanazarov Farrux Shodiyorovich	
ТЕХНИКО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ РАЗРАБОТКИ МОБИЛЬНОГО ПРИЛОЖЕНИЯ JOB BARAKA ДЛЯ РЫНКА ТРУДА УЗБЕКИСТАНА	577
Еримбетова Улбосын Маратовна	
TASHQI SAVDO VA INVESTITSIYALAR TAHLILI HAMDA ULARNING IQTISODIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRI	582
Jalolov Bekzod Sherzod o'g'li	
"O'ZBEKISTONDA KICHIK VA O'RTA BIZNESLAR UCHUN SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA MOLIVAVIY KO'RSATKICHLARNI TAHLIL QILISH VA RAQAMLI YECHIMLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH"	586
Azamatjon Mardayev Abdusamat o'g'li	
FARMATSEVTIKA MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQARUVCHI KORXONALARDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL ETISHNING ME'YORIY-HUQUQIY ASOSLARI	591
Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna	
O'ZBEKISTONDA INNOVASION TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA KADRLAR TAYYORLASH MENEJMENTINING AMAL QILISH USULLARI VA TURLARI	596
Ergashev To'liqin Shokirovich	
HUDUDIIY IQTISODIYOTNI RAQAMLI TEKNOLOGIYALAR ASOSIDA BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH	602
Ibragimov Baxrom Baxodirovich	
ISLOMIY MOLIIYA INSTRUMENTLARINI JORIY ETISH ORQALI O'ZBEKISTONDA MOLIIYA BOZORINI DIVERSIFIKATSIIYA QILISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARI	606
Xodjayev Aziz Shovkatovich	
MAHALLIIY HOKIMIYAT QAROR QABUL QILISH JARAYONLARIDA DINAMIK OMILLAR VA ULARNING INTEGRATSIYASI	611
Axmedov Farxod Raxmonjonovich	
UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR AUDITINI TASHKIL ETISH VA TAHLIL QILISH METODLARINI TAKOMILLASHTIRISH	617
Rizakulov Abdurauf Abdimutalibovich	
ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ ТУРИЗМА ЧЕРЕЗ КРЕАТИВНУЮ ИНДУСТРИЮ В РЕСПУБЛИКЕ КАРАКАЛПАКСТАН	623
Хошимова Камилла Навфал қизи	
IMITATION MODELDA AXBOROT NORAVSHANLIGI SABABLI YUZAGA KELADIGAN IQTISODIY SAMARASIZLIK TAHLILI	633
Qodirov Zohidjon Eralievich	

JISMONIY SHAXSLAR TOMONIDAN KREDITLARDAN FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARI	637
Turdiboyeva Kumush Erkinovna	
SOG'LIQNI SAQLASH XIZMATLARI SOHASIDA SIFATNI BAHOLASH KO'RSATKICHLARI VA IQTISODIY SAMARADORLIK O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK	641
Usmanova Nasiba Akbarjonovna, Eshbekova Xayriniso Baxtiyorovna	
SOLIQ TO'LOVCHILAR FAOLIYATINING SEGMENTATSIYASIGA ASOSLANIB SOLIQ XAVFLARINI ANIQLASH VA BAHOLASHNING AMALIY YONDOSHUVI	648
Elbaeva M.R.	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK NAZARIY ASOSLARI VA IQTISODIY RIVOJLANISHGA TA'SIRI.....	653
Hamroyev G'ayratjon Sultonovich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA ISHLAB CHIQUVISHNI SIFAT MENEJMENTI TAMOYILLARI ASOSIDA TASHKIL ETISHNING XORIJ MAMLAKATLAR TAJRIBASI	657
Achilov Ilmurad	
MINTAQALAR INVESTITSION SALOHİYATINI OSHIRISHNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI	663
Qobilov Anvar Eshpo'lotovich	
KORXONALARNING YASHIL MARKETING STRATEGIYASINI ISHLAB CHIQUVISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	669
Sapayev Axmed Durdibayevich	
SANOAT KORXONALARINING SAMARADORLIGINI BAHOLASHDA KO'P MEZONLI TAHLIL USULLARINI QO'LLASH.....	674
Muxammadaliyev Mirzohidjon Muxammadali o'g'li	
BOJXONA HUDUDIDA QAYTA ISHLASH BOJXONA REJIMINING AMALDAGI HOLATI TAHLILI	681
Abdullayev Shaxzodbek	
ENSURING SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT THROUGH INTEGRATION OF RECREATION AND ECOTOURISM RESOURCES IN UZBEKISTAN	686
Shaymanova Nigora Yusupovna	
MAKROIQTISODIYOTDA ISTE'MOL VA JAMG'ARISH FUNSIYALARI VA ULARNING O'ZBEKISTONDA O'ZGARISHI TENDENSIYALARI	691
Rustamov Narzillo Istamovich	
CHAKANA SAVDONI BOSHQARISHDA "BIG MIDDLE" NAZARIYASIDAN FOYDALANISH.....	697
Yaqubov Azizbek G'anibekovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA HUNARMANDCHILIKNI RIVOJLANTIRISHNING PROGNOZ VARIANTLARI	701
Ermetov Amirbek Ismailovich	
FISKAL NOMARKAZLASHTIRISH BO'YICHA XITOY TAJRIBASI	708
Lokayev Bekzod Sherkobilovich	
SANOAT KORXONALARIDA RAQAMLI BOSHQARUV TIZIMLARI: IMKONIYATLAR VA CHEKLOVLAR.....	712
Ismatullayeva Munisxon Bori qizi	
EKOLOGIYA VA ATROF MUHITNI MUHOFAZA QILISH SOHASIDA DASTURIY BUDJETLASHTIRISH BO'YICHA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI	717
Dilshod Pulatov, Dildora Mirzaeva, Gulzora Qahharova	
TIKUV-TRIKOTAJ SANOATIDA MEHNAT UNUMDORLIGINI OSHIRISH OMILLARI VA BOSHQARUV STRATEGIYALARI	725
Mardiyev Bunyod Sirojiddin o'g'li	
BURNOUTNING OLDINI OLIH: XODIMLAR SALOMATLIGI STRATEGIYASI	731
Ergasheva E'zoza Dilshod qizi	
O'ZBEKISTONDA KORXONALARNING TASHQI IQTISODIY FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI.....	736
Pulatova Moxira Baxtiyorovna	
QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARIDA XARAJATLARNI BOSHQARISH VA HISOBGA OLIHNING INNOVATSION USULLARI: MENEJMENT VA BUXGALTERIYANING O'ZARO INTEGRATSIYASI	742
Mamadiyarov Dilshad Uralovich, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	

RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA AHOLI DAROMADLARINI OSHIRISH MEXANIZMLARI	748
Uzoqov Suhrobjon Do'smat o'g'li	
OLIY TA'LIMNI MOLIYALASHTIRISH MODELLARI	754
Talapova Nargiza Baxriddinovna	
ВОЗОБНОВЛЕНИЕ ДОБЫЧИ ПРИРОДНОГО ГАЗА ИЗ ТРЁХ СКВАЖИН УЧАСТКА ХОДЖАСАЯТ ГКМ ДЕНГИЗКУЛЬ	758
Набиев Шахзод Темурович, Иргашбаев Шохрух Фаррух угли, Маннафов Улугбек Умар угли	
MADANIY TURIZM INDUSTRIYASINING RIVOJLANISH IMKONIYATLARI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	764
Toxirov Dilyor Davlatovich	
MOLIYAVIY AUTSORSING NAZARIYALARI VA UNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI	768
Babadjanov Umiddbek Kamildjanovich	
TURIZM – TARIXIY XOTIRA VA ZAMONAVIY XIZMATLAR UYG'UNLIGI IFODASI	773
Janzakov Bekzot Kulmamat o'g'li	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI RAQOBATBARDOSHLIGINING MOHIYATI VA BAHOLASH MEZONLARI	777
Abdikarimova Zilola Baxramovna	
TIJORAT BANKLARI AKTIVLARINI DIVERSIFIKATSIYALASHNING NAZARIY ASOSLARI	784
Ro'ziyeva Shaxlo Salimboyevna	
AXBOROT TIZIMLARINI RIVOJLANTIRISH VA TEXNIK XIZMAT KO'RSATISHNI QO'LLAB-QUVVATLASH	788
Samiyeva Maftuna Faxriddin qizi	
TIJORAT BANKLARI AKTIVLARI DAROMADLILIGINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	791
Sanayev Javoxir Shovkat o'g'li	
FISCAL, MONETARY, AND CUSTOMS-TARIFF POLICIES IN ENSURING NATIONAL ECONOMIC STABILITY: EVIDENCE FROM UZBEKISTAN.....	796
Maxmudov S.T.	
ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ ТУРИСТИЧЕСКИХ КЛАСТЕРОВ	801
Юсупова Н.Т.	
SANOAT KORXONALARINING IQTISODIY O'SISHIGA TA'SIR ETUVCHI ASOSIY FAKTORLAR TAHLILI	807
Rahimova Mushtariybegim Muxammadg'olib qizi	
DEMOGRAFIK O'ZGARISHLAR VA ULARNING IJTIMOIIY-IQTISODIY OQIBATLARI.....	812
Abdumalikova G.F.	
MINTAQAVIY INVESTITSIYA SIYOSATINI SAMARALI BOSHQARISHNING IQTISODIY VA INSTITUTSION ASOSLARI	821
Kenjayev Ikrom Ergashboyevich	
RAQAMLI AVIATSIYA EKOTIZIMI: AI/ML, DIGITAL TWIN VA BLOKCHEYN INTEGRATSIYASI	828
Azimova Moxinur Nozimovna	
XALQARO MOLIYA BOZORLARIDA INVESTITSIYA RISKLARINI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY MEXANIZMLARI	834
G'afurov Sherzod Abduvaxob o'g'li	
SURXONDARYO VILOYATINING REKREATSIYA RESURSLARI VA DAVOLASH-SOG'LOMLASHTIRISH TURIZMI SALOHİYATI	839
Murtazayeva Gulrux Isabek qizi	
MINTAQALAR TURISTIK-REKREATSION IMKONIYATLARINI BAHOLASHDA ZAMONAVIY GIS USULLARINI QO'LLASH (SARIOIYO TUMANI MISOLIDA)	845
Safarov Manuchexr Axtam o'g'li	
XITOIY TAJRIBASI ASOSIDA INVESTITSIYA MUHITINI TAKOMILLASHTIRISH	852
Tirkashev Farruxjon Xolyigitovich	
TURIZM FAOLIYATINI DIVERSIFIKATSIYA QILISHGA OID NAZARIY BILIMLARINING SHAKLLANISH XUSUSIYATLARI	857
Maxmudova Aziza Pirmamatovna	

TIJORAT BANKLARI RESURS BAZASI MUSTAHKAMLIGINI BAHOLOVCHI KO'RSATKICHLAR TIZIMI	863
Raxmanov Ilxom Xurramovich	
TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	871
Maxsudov Sherzod Solijonovich	
FISCAL, MONETARY, AND CUSTOMS-TARIFF POLICIES IN ENSURING NATIONAL ECONOMIC STABILITY: EVIDENCE FROM UZBEKISTAN.....	877
Mahmudov Sarvar	
ATROF-MUHITGA OID FISKAL KO'RSATKICHLAR ASOSIDA MINTAQAVIY BAHOLASH	882
Zilola Rahmatova	
XORAZM VILOYATI TUMANLARIDA EKSPORT SAMARADORLIGI: STOXAСТИK CHEGARAVIY TAHLIL (SFA) ASOSIDAGI EMPIRIK YONDASHUV	887
Fozil Xolmurotov	
МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОЦЕНКИ БЕДНОСТИ: МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПОДХОДЫ И НАЦИОНАЛЬНАЯ СПЕЦИФИКА.....	900
Мамаризоев Жахонгир Исохонович	
EKOLOGIK VAZIYAT VA AHOLI SALOMATLIGINING PROGNOZ KO'RSATKICHLARI	905
Egamqulov Husniddin Erkaboyevich	
CHO'L HUDUDLARIDA TURISTIK RESURLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI.....	911
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Mavlonov Ahmadjon Muhammadovich	
КОНЦЕПЦИЯ ИДЕНТИФИКАЦИИ И ИЗМЕРЕНИЯ ЭФФЕКТОВ ЗАНЯТОСТИ В ЭКОЛОГО-ОРИЕНТИРОВАННОЙ ЭКОНОМИКЕ	918
Сагидуллин Фарид Радикович	
ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИИ ГОСТИНИЧНОГО БИЗНЕСА В СФЕРЕ ПРОДВИЖЕНИЯ И СБЫТА ТОВАРОВ И УСЛУГ В ИНДУСТРИИ ГОСТЕПРИИМСТВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	927
Бабаджанова Лола Шопулатовна	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA OZIQ-OVQATNI RIVOJLANTIRISHDA QISHLOQ XO'JALIGINING ROLI.....	935
G'aniyev Baydulla Toshmurodovich, Bustonov Komiljon Kumakovich	
TURISTIK MINTAQALARNI RIVOJLANTIRISHDA MAHALLIY AHOLINING ISHTIROKINI TA'MINLASHNING AYRIM MASALALARI	943
Abduxamidov Sarvar Adxamovich	
TA'LIM KLASSTERLARI KONTEKSTIDA BOSHQARUVNING ZAMONAVIY MUAMMOLARI VA STRATEGIK YECHIMLARI: TRIPLE HELIX MODEL ASOSIDA TAHLIL.....	947
Imamova Nilufar Asamutdinovna	
EKOLOGIK TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY ASOSLARI VA ISTIQBOLLARI.....	954
Xamdullayeva Gulhayo Ergash qizi	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI RAQOBATBARDOSHLIGINI BAHOLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI	960
Sirojiddinov Kamoliddin	

TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI RAQOBATBARDOSHLIGINI BAHOLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI

Sirojiddinov Kamoliddin

Namangan davlat universiteti dotsenti, i. f. n.,

Email: ksi0209178@gmail.com

ORCID: [0000-0002-7851-5990](https://orcid.org/0000-0002-7851-5990)

Annotatsiya. Bugungi kunda jahon bozorida raqobatning bosqichma-bosqich kuchayishi, turli tovarlarga talab va taklifning o'zgarishi hamda biznes strukturalaridagi yuqori darajadagi o'zgaruvchanlik jarayonlari kuzatilmoqda. Bu esa, o'z navbatida, tadbirkorlik subyektlarida tashqi va ichki muhit ta'siriga munosib javob bera oladigan raqobatbardoshlikni boshqarish tizimini shakllantirish zarurligini belgilaydi. Raqobat holatining keskinligi ma'lum bir turdagi tovarlar bozorining umumiy to'yinganligi, bozor segmentatsiyasining yuqori darajasi hamda korxonalar faoliyatida manfaat nuqtalarining kesishishi bilan belgilanadi. Shu bois, tadbirkorlik subyekti raqobatbardoshligini aniq baholash va uni to'g'ri shakllantirish kun tartibidagi dolzarb masalalardan biridir.

Kalit so'zlar: raqobatbardoshlikni baholash, uslubiy yondashuvlar, raqobat, tadbirkorlik subyekti raqobatbardoshligi, samaradorlik.

Abstract. Today, we can observe the processes of gradual intensification of competition in the global market, changes in supply and demand for various goods, and a high level of volatility in business structures. This, in turn, makes it necessary for business entities to form a competitiveness management system capable of adequately responding to the effects of the external and internal environment. The intensity of the competitive situation is determined by the general saturation of the market of goods of a certain type and a high level of market segmentation, the intersection of points of interest in the activities of enterprises. Therefore, an accurate assessment of the competitiveness of a business entity, if its proper formation is one of the relevant issues on the agenda.

Key words: competitiveness assessment, methodological approaches, competitiveness, competitiveness of an economic entity, efficiency.

Аннотация. Сегодня мы можем наблюдать процессы постепенного усиления конкуренции на мировом рынке, изменения спроса и предложения на различные товары, высокий уровень волатильности в бизнес-структурах. Это, в свою очередь, обуславливает необходимость формирования у субъектов предпринимательства системы управления конкурентоспособностью, способной адекватно реагировать на воздействие внешней и внутренней среды. Напряженность конкурентной ситуации определяется общей насыщенностью рынка товаров определенного вида и высоким уровнем сегментации рынка, пересечением точек интереса в деятельности предприятий. Поэтому точная оценка конкурентоспособности субъекта деятельности, если ее правильное формирование является одним из актуальных вопросов повестки дня.

Ключевые слова: оценка конкурентоспособности, методические подходы, конкурентоспособность, конкурентоспособность хозяйствующего субъекта, эффективность.

KIRISH

Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitlarida kichik biznes korxonalari belgilangan maqsadlarga erishish uchun muntazam tarzda bozor konyunkturasini kuzatib borishlari, uning holatini tahlil qilishlari va korxona imkoniyatlarini unga muvofiqlashtirishlari kerak. Bu esa, o'z navbatida, belgilangan maqsadlarga erishish uchun raqobatbardoshlikni baholashning turli xil uslubiy yondashuvlarini (analitik usul, grafik usul, indeks usuli, kompleks usul, matritsa usuli va boshqalar) qo'llashni talab etadi. Ayni paytda, raqobatbardoshlikni baholashning ko'plab usullari mavjud bo'lib, ularning tanlovi korxonaning o'ziga xos xususiyatlariga va uning maqsadlariga bog'liq. Raqobatbardoshlikni baholash iqtisodiy subyektning hozirgi holatini aniqlashga hamda rivojlanish istiqbollarini bashorat qilishga imkon beradi, bu esa ko'zlangan natijalarga erishish va yo'qotishlarning oldini olish imkoniyatini yaratadi. Ushbu maqolada tadbirkorlik subyektlari raqobatbardoshligini baholashda uslubiy yondashuvlarning ahamiyati qayd etilgan, iqtisodchi olimlar va mutaxassislar tomonidan

eng ko'p qo'llaniladigan usullarning mohiyati, ularning afzalliklari va kamchiliklari yoritilgan, tashkilotlarning raqobatbardoshligini baholashning boshqa mavjud usullari tahlil qilingan. Taqdim etilgan materiallar asosida tadbirkorlik subyektlari raqobatbardoshligini baholash jarayoniga muallifning uslubiy yondashuvi bayon etilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Bozor muhiti ishtirokchilardan talab qiladi va ularni sifat hamda miqdoriy ko'rsatkichlarni doimiy ravishda yaxshilashga majbur etadi. Bozorda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun ishtirokchilar o'zlarining va raqobatchilarning pozitsiyalari hamda bozorning hozirgi holati to'g'risida tasavvurga ega bo'lishlari zarur. Biroq, tashqi va ichki muhitni sinchkovlik bilan tahlil qilmasdan turib, xo'jalik yurituvchi subyekt bozorda o'z mavqeini mustahkamlay olmaydi va raqobatbardoshligini oshira olmaydi. Ushbu jarayon uzluksiz bo'lishi lozim, shunda tashkilot o'zgarishlarga tezda javob bera oladi va ularga moslashadi.

Raqobatbardoshlik bozordagi muvaffaqiyatning asosiy omili bo'lib, tashkilotning raqobatchilarga qarshi turish va xaridorlarning ehtiyojlarini o'xshash tovarlarga ega bo'lgan raqobatchilarga nisbatan yaxshiroq darajada qondirish qobiliyatini belgilaydi. Raqobatbardoshlik bozordagi muvaffaqiyatning asosiy omili sifatida tadbirkorlik subyektlarining raqobatchilarga qarshi tura olishi va xaridorlarning ma'lum bir tovar yoki uning muqobiliga bo'lgan ehtiyojlarini boshqa ishlab chiqaruvchilarga qaraganda samaraliroq qondira olish qobiliyatini ifodalaydi.

Tadbirkorlik subyektlarining raqobatbardoshligini baholashga oid uslubiy yondashuvlar masalasi M. I. Abuzyarova [1], L. A. Andriyana [2], A. G. Mokronosov [3], E. A. Pogrebtsova va V. V. Leushkina [4] kabi iqtisodchi olimlarning ilmiy qarashlarida, shuningdek raqobatbardoshlikni baholash usullarining qiyosiy tahlili N. A. Dubinina va V. G. Ramazanov [5] asarlarida aks etgan [6]. Shuni ta'kidlash kerakki, tashkilotning raqobatbardoshlik darajasini baholashda hamda raqobatbardoshlikni boshqarishda samarali tashkiliy-iqtisodiy yondashuvlarning mavjudligi uning o'sishiga yordam beradi. Tadbirkorlik subyektlari raqobatbardoshligini baholashda uslubiy yondashuvlarni tahlil etish va qiyoslash bu boradagi umumiy yondashuvni ishlab chiqish uchun xizmat qiladi. Buning natijasida raqobatbardoshlikni baholashga uslubiy yondashuvlarni umumlashtirish, shuningdek tadbirkorlik subyektlari raqobatbardoshligini baholashning mualliflik talqini aks ettirishga yordam beradi.

O'zbekiston iqtisodchi olimlari, jumladan, A. A. Sadikov, Z. K. Sidiqova va A. Q. Rustamovlar raqobatbardoshlikni baholash masalasini makroko'lam nuqtayi nazaridan ko'rib chiqqanlar. Ularning fikricha, milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligi iqtisodiyotning muhim ko'rsatkichlari holatini tashqi parametrlarga nisbatan yalpi baholashni o'zida mujassam etgan qiyosiy tavsif bo'lib, u xalqaro raqobatda namoyon bo'ladi.

Iqtisodiyotning raqobatbardoshligi namoyon bo'lishning bir necha darajali shakllariga ega:

- tovarning raqobatbardoshligi;
- xodimning raqobatbardoshligi;
- tovar ishlab chiqaruvchisining raqobatbardoshligi;
- tarmoqning raqobatbardoshligi;
- mamlakatning raqobatbardoshligi (yoki milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligi) [7].

Raqobatbardoshlik formulasi quyidagi ko'rinishda ifodalanadi:

Raqobatbardoshlik = sifat + baho + xizmat ko'rsatish [8].

Mamlakatimizda raqobatbardoshlikni baholash borasidagi muhim tadqiqotlardan biri A. N. Xoliqulov, D. Q. Usmanova va X. A. Raximovlar tomonidan olib borilgan. Mualliflar raqobatbardoshlikni baholashda "... nafaqat ichki resurslardan samarali foydalanish, balki tashqi bozor sharoitlariga moslashish va yangi innovatsion texnologiyalarni joriy etish ham muhim omil hisoblanadi. Statistik tahlil yordamida bu jarayonlarni chuqur o'rganish va raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladigan aniq hamda ishonchli ma'lumotlarni olish mumkin", — deb hisoblaydilar [9].

N. A. Yuldasheva korxonaning raqobatbardoshligini baholash usullarini tahlil qilgach, korxona raqobatbardoshligini baholashning kompleks metodologiyasini taklif etadi. Unda asosiy e'tibor korxonaning moliyaviy ko'rsatkichlari asosida raqobatbardoshlikni aniqlash jarayoniga qaratilgan [10].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadbirkorlik subyektlari raqobatbardoshligi masalasining nazariy jihatlarini ko'rib chiqish jarayonida monografik usul qo'llanilgan. Tadqiqotning asosi axborotni qayta ishlashning statistik usullaridan foydalangan holda tizimli tahlildan foydalanishga asoslangan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Raqobat iqtisodiy munosabatlarning ajralmas qismi bo'lgan zamonaviy dunyoda tadbirkorlik subyektlarining raqobatbardoshligini baholash masalasi alohida ahamiyat kasb etadi. Raqobatbardoshlik bozor

iqtisodiyoti sharoitida tashkilotlarning muvaffaqiyati va barqaror faoliyat yuritishining asosiy omilidir. Korxona raqobatbardoshligini baholab borish uning haqiqiy holati to'g'risida zamonaviy va ishonchli ma'lumotlardan foydalanish asosida raqobatbardoshlik qobiliyatini uzluksiz oshirishga qaratilgan. Tadbirkorlik subyekti raqobatbardoshligini baholashga tizimli yondashish uni samarali boshqarish uchun asos bo'lishi kerak. Shu bois korxona raqobatbardoshligini baholashda turli xil uslubiy yondashuvlarni o'rganish zarurati tug'iladi.

Tadqiqotda bu borada L. A. Andriyanova, L. V. Makarova, E. A. Pogrebtsova va V. V. Leushkina kabi mualliflarning yondashuvlari hamda fikrlari o'rganilib, tashkilotlarning raqobatbardoshligini baholashning umumiy usullari orasida eng ko'p qo'llaniladiganlari aniqlangan (1-jadval). Korxonaning raqobatbardoshligini baholash turli xil usullar yordamida amalga oshirilishi mumkin, ularning har biri o'zining afzalliklari va kamchiliklariga ega. Jumladan, tahliliy usul tashkilot va uning raqobatchilari faoliyatining asosiy ko'rsatkichlarini miqdoriy taqqoslashga asoslanadi. Bunday ko'rsatkichlar mahsulot sifati, narx, assortiment, marketing faoliyati va boshqalarni o'z ichiga oladi. Ushbu yondashuv korxonaning kuchli va zaif tomonlarini raqobatchilar bilan taqqoslaganda ob'ektiv baholash imkonini beradi. Biroq, tahliliy yondashuv miqdoriy jihatdan o'lchash qiyin bo'lgan sifat omillarini (masalan, mahsulot brendi, korxona obro'si — goodwill) hisobga olmasligi mumkin (1-jadval).

1-jadval. Tashkilotning raqobatbardoshligini baholash usullari

Uslubiy yondashuv	Usulning mohiyati	
	Ustunliklari	Kamchiliklari
Tahliliy usul	Kirish ma'lumotlari bilan hisoblash va tahliliy operatsiyalarni amalga oshirishga asoslangan	
	Raqobatbardoshlikni baholashning aniq raqamli ko'rsatkichini olishga imkon bering	Iste'molchi nuqtai nazaridan eng muhim xususiyatlarni aniqlash va baholash qiyin. Parametrlarni va ularning ahamiyatini aniqlash qiyinligi
Grafik usul	"Raqobatbardoshlik ko'pburchak yoki " raqobatbardoshlikning radial diagrammasi"qurilishiga asoslangan	
	Nisbiy soddaligi va ko'rinishi	Umumiy o'rnatish imkoniyati yo'q korxonaning raqobatbardoshligi ko'rsatkichining qiymati va raqobatbardoshlikdagi o'zgarishlarni bashorat qilish
Indeks usul	Sanoat ko'rsatkichlari va yetakchi korxona ko'rsatkichlariga asoslanadi	
	Oddiylik, ravshanlik, korxonaning raqobatbardoshligiga ta'sir qiluvchi eng muhim mezon hisobga olinadi	Faqat bitta mahsulot korxonalarining raqobatbardoshligini baholash uchun ishlatilishi mumkin
Murakkab usul	Korxona faoliyatining muhim parametrlarining butun spektrini tahlil qilishga qaratilgan usullar	
	Qiyosiy ustunliklarning kengaytirilgan ro'yxatidan foydalanish. Yuqori ishonchlilik. Ichki va tashqi muhitni, korxonaning moliyaviy barqarorlik darajasini hisobga olish	Raqobatbardoshlikni baholash uchun kompleksning ilgari tavsiflangan usullari qo'llaniladi, shunga ko'ra ularning kamchiliklari ham muhosaba qilinadi
Matritsa usul	Matritsalaridan foydalanishga asoslangan – qatorlar bo'yicha tartiblangan jadvallar va elementlar ustunlariga	
	Natijalarning yuqori ishonchliligi baholash. Bozor ulushini aniqlash va bozorning o'sish sur'atlarini qo'llash oson. Faoliyat yo'nalishlari va o'rtasidagi o'zaro ta'sirni tahlil qilish imkoniyati rivojlanish bosqichlari	Raqobatbardoshlikni baholash uchun ilgari tavsiflangan usullar kompleksda qo'llaniladi, shunga ko'ra ularning kamchiliklari ham muhosaba qilinadi

Tahliliy usulni to'ldiruvchi grafik usuli baholash natijalarini diagrammalar va matritsalar (masalan, BCG matritsasi, SWOT matritsasi) yordamida aks ettiradi, bu esa ma'lumotlarni idrok etish va tahlil qilishni osonlashtiradi. Masalan, BCG matritsadan foydalanish tovarlarni bozordagi ulushi va o'sish sur'atlari bo'yicha

tasniflash hamda rivojlanish strategiyalarini aniqlash imkonini beradi. SWOT tahlil matritasidan foydalanish esa tashkilotning raqobatbardoshligi to'g'risidagi ma'lumotlarni vizual tarzda tuzish va omillarni to'rt toifaga ajratish imkonini beradi: kuchli va zaif tomonlar, imkoniyatlar hamda tahdidlar. Asosiy maydonlarni tahlil qilish orqali turli raqobatbardoshlik omillari o'rtasidagi bog'liqlik aniqlanadi.

Indeks usuli raqobatbardoshlikni baholashda sifat va narx ko'rsatkichlari bo'yicha tortilgan integral indeksni hisoblashni taklif etadi [11]. Har bir indikatorning og'irligi ekspert yo'li bilan yoki marketing tadqiqotlari asosida aniqlanishi mumkin. Indeks turli xil tovarlar yoki tashkilotlarning raqobatbardoshligini taqqoslashga imkon beradi, ammo uning qiymati tanlangan og'irlik tizimi va taqqoslash bazasiga bog'liq. Andiyarovning so'zlariga ko'ra, korxona raqobatbardoshligini baholashning kompleks usuli — bu korxonaning raqobatbardoshligi, joriy raqobatbardoshlik va raqobatbardosh potentsialga nisbatan integral qiymatdir. E. A. Pogrebtsova va V. V. Leushkina [12] maqolasida ta'kidlanishicha, kompleks usul joriy va prognoz qilingan raqobatbardoshlik darajasini aniqlash asosida shakllanadi.

Tashkilotning raqobatbardoshligini baholashning kompleks usuli — bu bozor pozitsiyalarini tahlil qilishga tizimli yondashuv bo'lib, u texnik va iqtisodiy ko'rsatkichlarni baholashga asoslanadi. Masalan, texnik ko'rsatkichlar mahsulot sifatini va uning marketing orqali aniqlangan turli xususiyatlarini, shuningdek standartlarga hamda ehtiyojlarga muvofiqligini aks ettiradi. Iqtisodiy ko'rsatkichlar esa iste'molchining barcha xarajatlarini o'z ichiga oladi — sotib olishning boshlang'ich narxidan tortib, iste'mol muddati davomida foydalanish xarajatlarigacha.

Raqobatbardoshlikni integral baholash bu boradagi murakkab yondashuvlardan biridir. Bu turdagi yondashuv, avvalo, miqdoriy ko'rsatkichlar, sifat xususiyatlari va iste'molchi uchun iqtisodiy jozibadorlik kabi jihatlarni qamrab oladi hamda baholashning ob'ektivligini, har bir ko'rsatkichning ahamiyatini ta'minlaydi. Shu bilan birga, real bozor sharoitlari va iste'molchilarning xohish-istaklari ham hisobga olinadi.

Podolyakina E. V. va Sovetova N. P. ga ko'ra, matritsa usulidan foydalanish texnologiyasi koordinatalar tizimi printsipli bo'yicha matritsalarini qurishga asoslanadi, unda tashkilotning raqobatbardoshlik darajasini aks ettiruvchi ko'rsatkichlar qiymatlarining o'zgarishi ifodalanadi [13]. N. Z. Safiullin va L. N. Safiullin monografiyasida aks etgan matritsa usuliga ko'ra, tez rivojlanayotgan bozorda katta ulushga ega bo'lgan korxonalar eng raqobatbardosh hisoblanadi [14].

Raqobatbardoshlikni baholashning matritsa usuli — bu matritsalarini qurish orqali tashkilotning bozor pozitsiyalarini tahlil qilishning maxsus usulidir [15]. Ushbu usulni qo'llash jarayoni baholash va ma'lumot to'plash mezonlarini aniqlashdan boshlanadi, keyin matritsa quriladi va biznes birliklari kvadrantlar bo'yicha taqsimlanadi, oxirida strategiya va monitoring ishlab chiqiladi.

Matritsa usulining ishlash printsipli ikkita asosiy parametrga ega koordinatalar tizimini yaratishdan iborat. Bu yondashuv quyidagilarga asoslanadi: bozorning nisbiy ulushi, bozorning o'sish sur'ati, raqobatbardosh pozitsiya va boshqa omillar. Eng mashhur yondashuvlardan biri BCG matritsasi bo'lib, u biznes birliklarini to'rt toifaga ajratadi: o'sib borayotgan bozor rahbarlari, barqaror bozor rahbarlari, o'sib borayotgan bozorlarda zaif va barqaror bozorlarda zaif.

Shuningdek, ushbu yondashuvning mashhur misollaridan biri Porter modeli bo'lib, u uchta strategiyaga — fokuslash, farqlash va xarajatlar bo'yicha yetakchilikka e'tibor qaratadi. Matritsa usulini qo'llash jarayoni baholash mezonlarini aniqlash va kerakli ma'lumotlarni to'plashdan boshlanib, matritsani qurish hamda biznes birliklarini kvadrantlarga taqsimlash bilan davom etadi va strategiyalarni ishlab chiqish hamda ularni monitoring qilish bilan yakunlanadi.

Tashkilotlarning raqobatbardoshligini baholashning matritsa usuli iqtisodiy ko'rsatkichlarni bozordagi boshqa tashkilotlar bilan tahlil qilish va taqqoslash yoki korxona assortimentini boshqarish tizimidagi innovatsiyalar darajasini baholashdan iborat.

Yuqorida keltirilgan fikrlar asosida tadbirkorlik subyektiining raqobatbardoshligini baholashga quyidagi uslubiy yondashuvlar tahlili amalga oshirildi. 2-jadvalga ko'ra, tadbirkorlik subyektiining raqobatbardoshligini baholashda taqdim etilgan uslubiy yondashuvlarning mohiyati mahsulotlarning bozor, iste'molchi va atrof-muhit xavfsizligi bo'yicha xalqaro standartlar talablariga muvofiqligini aniqlashdir.

Ushbu usullar mahsulotlarning iqtisodiy, estetik va texnik xususiyatlarini, shuningdek ularni sotishning tijorat hamda boshqa shartlarini (etkazib berish muddati, narx, tarqatish kanallari va boshqalar) tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Raqobatbardoshlikni baholashda qo'llaniladigan usullarning xilma-xilligiga qaramay, bu jarayonda har bir tarmoqning o'ziga xos jihatlari va ishlab chiqarishning mintaqaviy xususiyatlarini hisobga olish zarur. Shu munosabat bilan, ushbu sohaning o'ziga xos omillarini inobatga olgan holda tadbirkorlik subyektiining raqobatbardoshligini baholash uchun alohida metodologiyani ishlab chiqish ehtiyoji tug'iladi.

Tadbirkorlik subyektlari raqobatbardoshligini baholashning sanab o'tilgan usullaridan tashqari, ayni paytda keng tarqalgan reyting tizimi ham mavjud bo'lib, uning mohiyati korxonalar tomonidan turli sohalarida erishilgan natijalarni qiyosiy tahlil qilish orqali korxonalarni tartiblashdan iborat (2-jadval).

2-jadval. Tashkilotning raqobatbardoshligini baholashga uslubiy yondashuvlar

Usul	Usul tavsifi
Qiyosiy ustunliklarni tahlil qilishga asoslangan usul	Baholash birining darajasini taqqoslash orqali amalga oshiriladi ushbu korxonaning ko'rsatilgan ko'rsatkichlari va shunga o'xshash raqobatchi korxonaning ko'rsatkichi
Mahsulot sifati nazariyasiga asoslangan usul	Asosan ishlab chiqarilgan mahsulotlarning iste'mol qiymatini o'rganishni belgilaydi va eng muhimi parametrlar raqobatdosh ishlab chiqaruvchilarning o'xshash mahsulot parametrlari bilan taqqoslanadi
Samarali raqobat nazariyasi asosida qurilgan usul	Tahlilning asosiy vositasi sanoatga tegishli bo'lgan korxonalarning pozitsiyalarini raqobatdosh firmalar va sanoatning o'rtacha ko'rsatkichlari bilan taqqoslashdir.
Firma va sanoat muvozanati nazariyasiga asoslangan usul	Muvozanat deganda ishlab chiqaruvchi boshqa holatga o'tish uchun stimulg ega bo'lmagan holat tushuniladi. Ya'ni, ishlab chiqaruvchi talabning o'zgarmas tabiati va ushbu bozorda texnologiyaning rivojlanish darajasi bilan tovarlarni ishlab chiqarish va sotishning maksimal hajmiga erishdi
Raqobatbardoshlikni baholashning matritsa usuli	Matritsa usulidan foydalanish texnologiyasi quyidagilarga asoslangan koordinatalar tizimi printsipi bo'yicha matritsalarini qurish, unda ko'rsatkichlar qiymatlarining o'zgarishi jami aks ettiriladi tashkilotning raqobatbardoshlik darajasini aks ettiradi
Muvozanat nazariyasi nuqtai nazaridan baholash	Har bir ishlab chiqarish omili bir xil va ayni paytda eng yuqori mahsuldorlik bilan ko'rib chiqiladi. Shu bilan birga, kompaniya biron bir ishlab chiqarish omilining ta'siri tufayli qo'shimcha daromadga ega emas va kompaniya u yoki bu omildan foydalanishni yaxshilash uchun rag'batga ega emas. Asosiy mezon-bu to'liq ishlatilmaydigan ishlab chiqarish omillarining mavjudligi
SWOT-tahlili	Korxonaning ichki muhitining zaif va kuchli tomonlarini, tashqi muhitning potentsial xavflarini tahlil qilish va tahlil asosida korxonalarni rivojlantirish uchun mavjud imkoniyatlarni aniqlash imkonini beradi
Ekspert baholash usuli	Mutaxassislarning fikrlari va taxminlarini tizimli ravishda to'plash, so'ngra olingan javoblarni qayta ishlash va natijalarni shakllantirish
Korxona mahsulotlarining raqobatbardoshligini baholashga asoslangan usul	Korxonaning raqobatbardoshligi qanchalik yuqori bo'lsa, uning raqobatbardoshligi shunchalik yuqori bo'ladi degan qarorga asoslanadi mahsulotlar
Korxona mahsulotlarini baholash	Tahlil qilinayotgan korxonaning raqobatbardoshligi ishlab chiqarilayotgan mahsulot sifatining oshishiga to'g'ridan-to'g'ri mutanosib ravishda oshishiga asoslanadi. Tahlil qilinayotgan korxona tovarlari va xizmatlarining raqobatbardoshligini aniqlash uchun, qoida tariqasida, bir qator marketing va kvalimetrik usullardan foydalaniladi

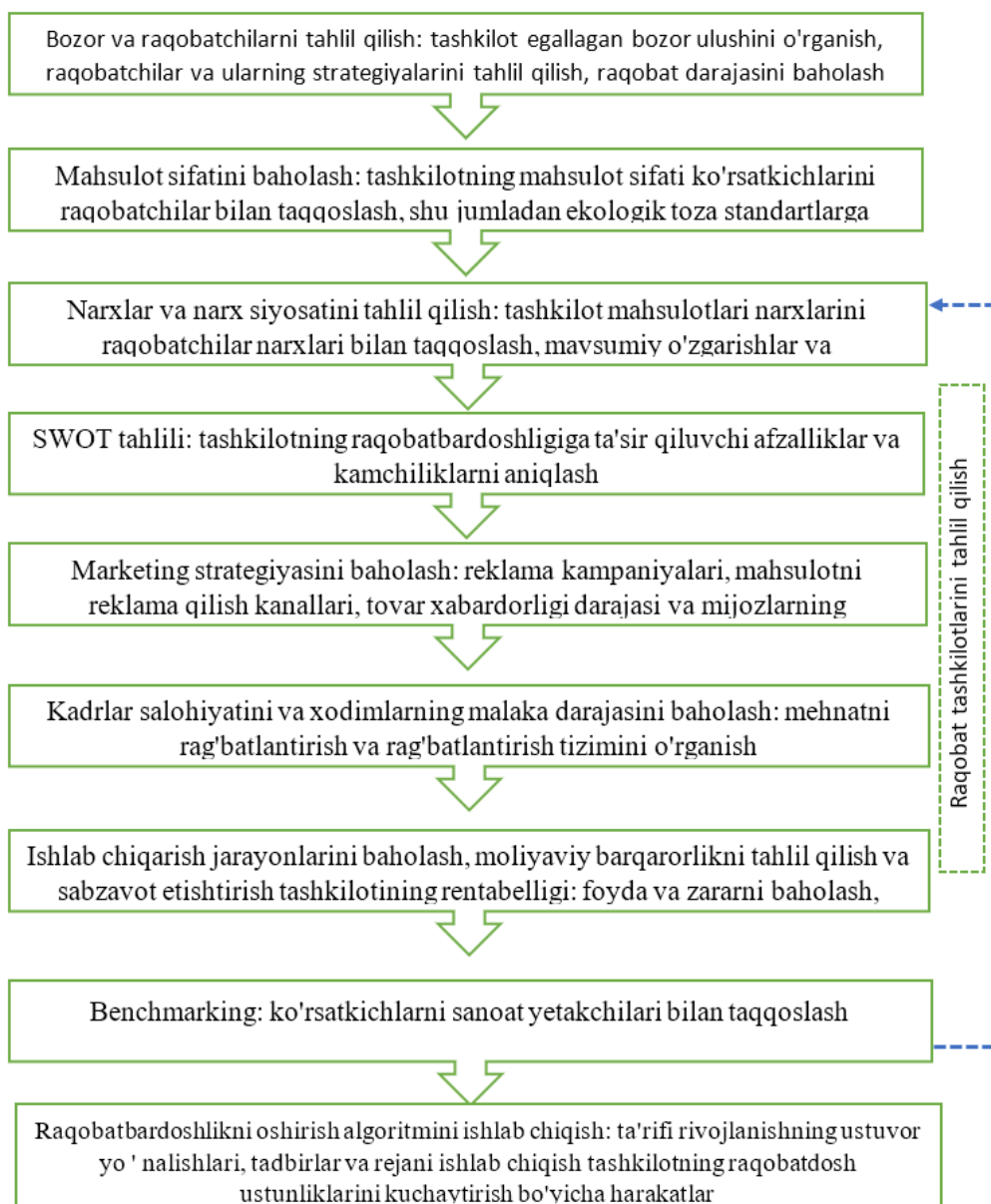
Reyting natijalari quyidagicha aniqlanadi:

1. taqqoslangan barcha korxonalar to'g'risidagi dastlabki ma'lumotlarni jamlash;
2. olingan ma'lumotlar asosida ma'lumotlar matritsasini tuzish;
3. korxona ko'rsatkichlarini raqobatchilarning ko'rsatkichlari bilan taqqoslash;
4. korxonalarning ma'lum bir vaqt uchun reyting bahosini aniqlash;
5. barcha raqobatchi korxonalarni ranjirlash asosida joylashtirish.

Reyting usullaridan foydalanishning katta afzalligi — moliyaviy barqarorlik va boshqaruv obro'si kabi moddiy va nomoddiy aktivlarni hisobga olish imkoniyatidir. Raqobat va raqobatbardoshlik mohiyatini nazariy tadqiqotlar bilan bir qatorda, iqtisodiy adabiyotlarda raqobatbardoshlikni amaliy baholash muammosi uzoq yillardan beri muhokama qilinib kelmoqda. Aytilish mumkinki, bugungi kunda mahsulotlarning raqobatbardoshligini baholash masalasida ma'lum yutuqlarga erishilgan, o'xshash tovarlar va xizmatlarning raqobatbardoshligini aniqlash bo'yicha maqbul usullar ishlab chiqilgan. Biroq, vaziyat korxonalarning raqobatbardoshligini baholashga kelganda yanada murakkablashadi.

Ushbu yo'nalishda muayyan qadamlar qo'yilganiga qaramay, hozirgi paytda iqtisodchilar tomonidan korxonaning raqobatbardoshligini har tomonlama baholashning universal va umumiy e'tirof etilgan metodologiyasi ishlab chiqilmagan. Shu bilan birga, ma'lum bir korxonaning raqobatbardoshligini baholash zarurati mavjud, chunki bozor iqtisodiyoti sharoitida ularning raqobatbardosh pozitsiyalarini baholash har qanday xo'jalik yurituvchi subyekt faoliyatining ajralmas elementi hisoblanadi.

Raqobatchilarni va sohadagi raqobat sharoitlarini o'rganish, birinchi navbatda, korxonaning raqobatchilarga nisbatan afzalliklari va kamchiliklarini aniqlash, shuningdek, o'zining muvaffaqiyatli raqobat strategiyasini ishlab chiqish hamda raqobatdosh ustunlikni saqlab qolish uchun zarur xulosalar chiqarishni taqozo etadi. Korxonaning raqobatbardoshligini aniqlash har qanday xo'jalik yurituvchi subyekt faoliyatining ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi (1-rasm).

1-rasm. Tadbirkorlik subyektlari raqobatbardoshligini baholash metodologiyasi

Xususan, xo'jalik yurituvchi subyektning raqobatbardoshligini baholash quyidagi maqsadlarda zarur:

- raqobatbardoshlikni oshirish bo'yicha chora-tadbirlarni ishlab chiqish;
- qo'shma faoliyat uchun kontragentlarni tanlash;
- korxonaning yangi bozorlarga chiqish dasturini tuzish;
- investitsiya faoliyatini amalga oshirish;
- iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solishni amalga oshirish.

Qanday bo'lmasin, korxonaning raqobatbardoshligini baholashni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir — o'rganilayotgan bozorda korxonaning mavqeini aniqlash. Korxonalarning raqobatbardoshligini baholash muammosini o'rganadigan har bir iqtisodchining asosiy vazifasi raqobatbardoshlik mezonlarini, uning manbalari va omillarini aniqlashdan iboratdir. Ko'rib chiqilayotgan mavzu bo'yicha iqtisodiy adabiyotlarni tahlil qilish shakllangan muammoni hal etishda bir nechta yondashuvlarni ajratib ko'rsatish imkonini beradi. Keyinchalik kompaniyalarning raqobatbardoshligini baholashning asosiy ma'lum usullari tahlil qilinadi, ularning afzalliklari va kamchiliklari umimlashtiriladi.

Tadbirkorlik subyektlari raqobatbardoshligini baholashning keng qamrovli metodologiyasi ichki va tashqi omillarni hisobga olgan holda integratsiyalashgan yondashuvni o'z ichiga oladi. Shuningdek, u kuchli va zaif tomonlarni, imkoniyatlar hamda tahdidlarni aniqlashga, raqobatbardoshlikni yaxshilash va samarali rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish uchun raqobatdosh ustunliklarning barqarorligini baholashga imkon beradi.

Shunday qilib, tadbirkorlik subyektlari uchun raqobatbardoshlikni baholash usulini tanlash ularning bozordagi muvaffaqiyatli faoliyati uchun katta ahamiyatga ega. Tahlilning ishonchligi va funksional to'liqligi qaror qabul qilishda, bozordagi mavqeini aniqlashda, raqobatdosh ustunliklarni baholashda va potensial imkoniyatlarni amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi. Sohaning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, tez, samarali va minimal xarajat hamda xatolar bilan baholash imkonini beruvchi texnikani tanlash baholash jarayonining muhim bosqichidir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Raqobat iqtisodiy munosabatlarning ajralmas qismi bo'lgan zamonaviy dunyoda tashkilotlarning raqobatbardoshligini baholash masalasi alohida ahamiyat kasb etadi. Raqobatbardoshlik bozor iqtisodiyoti sharoitida tashkilotlarning muvaffaqiyati va barqaror faoliyat yuritishining asosiy omilidir. Shu munosabat bilan sohadagi tashkilotlarning raqobatbardoshligini baholashda turli yondashuvlarni o'rganish zarurati tug'iladi.

Tadbirkorlik subyektlari raqobatbardoshligini baholash bir qator muhim vazifalarni hal etish imkonini beradi, masalan:

- muayyan bozorda o'z o'rnini belgilash;
- samarali boshqarish uchun strategiya va taktikalarni ishlab chiqish;
- tovarlarni birgalikda ishlab chiqarish uchun sheriklarni tanlash;
- istiqbolli loyihalarga investitsiyalarni jalb qilish;
- yangi bozorlarga chiqish dasturlarini yaratish.

Ushbu masalalarni muvaffaqiyatli hal etish uchun raqobatbardoshlikni baholashning samarali usullaridan foydalanish, shuningdek, raqobatbardoshlikni boshqarish va oshirishga qaratilgan tashkiliy hamda iqtisodiy chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Raqobatbardoshlikni baholash faqat bir tarmoqdagi korxonalar bilan taqqoslaganda mantiqiy ekanligini tushunish muhimdir. Shu bois raqobatbardoshlikni baholashning asosiy bosqichlaridan biri taqqoslash uchun etakchi korxonalarni aniqlash bo'lishi kerak.

Tadbirkorlik subyektlarining raqobatbardoshligini baholashda ilmiy asoslangan uslubiy yondashuvlardan hamda uni boshqarishning samarali tashkiliy va iqtisodiy vositalaridan foydalanish korxonaga bozorda o'z mavqeini mustahkamlash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abuzyarova M. I. Methodological approaches to ensure the competitiveness of organizations // Banach Journal of Mathematical Analysis. – 2017. – № 2. – P. 125–132.
2. Андриянова Л. А. Методические подходы к оценке конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий // Научные труды Вольного экономического общества России. – 2012. – С. 74–81.
3. Мокроносов А. Г., Маврина И. Н. Конкуренция и конкурентоспособность. Учебное пособие. – Екатеринбург: Изд-во Урал ун-та, 2014. – 194 с.
4. Погребцова Е. А., Леушкина В. В. Методика оценки конкурентоспособности перерабатывающих предприятий сферы АПК // Электронный научно-методический журнал Омского ГАУ. – 2021. – № 4. – С. 20.
5. Рамазанов В. Г. Аналитические модели оценки конкурентоспособности предприятий // Вопросы структуризации экономики. – 2008. – № 3. – С. 41–43.
6. Дубинина Н. А. Сравнительная характеристика методов анализа и оценки конкурентоспособности продукции // Вестник АГТУ. Серия: Экономика. – 2013. – № 2. – С. 52–61.
7. Xoliqulov A. N., Usmanova D. Q., Raximov X. A. Korxonalar raqobatbardoshligini baholash: O'quv qo'llanma. – Samarqand: Turon nashr, 2021. – 208 bet.
8. Sadikov A. A., Sidiqova Z. K., Rustamov A. Q. Bahoni shakllantirish: O'quv qo'llanma. – Toshkent: Yangiyul poligraf servis, 2007.
9. Jalolov I. I. Statistik tahlil yordamida sanoat korxonalari raqobatbardoshligini oshirish // Journal of Marketing, Business and Management. – 2020. – V. 3, № 7 (December). – P. 5–12.
10. Yuldasheva N. A. Sanoat korxonalarining raqobatbardoshlik darajasini baholash asosida innovatsion jarayonlarni boshqarishni takomillashtirish // Management, Marketing and Finance International Scientific Journal. – 2021. – V. 1, № 4. – P. 105–109.
11. Бакатин А. Н. Анализ методов оценки конкурентоспособности предприятия // Прогрессивная экономика. – 2021. – № 1. – С. 18–30.
12. Подолькина Е. В., Советова Н. П. Оценка конкурентоспособности организации. Учебное пособие. – Вологда: ВоГУ, 2015.
13. Сафиуллин Н. З., Сафиуллин Л. Н. Управление конкурентоспособностью предприятий. Монография. – Казань: Казанск. ун-т, 2008. – 189 с.
14. Abuzyarova M. I. Methodological approaches to ensure the competitiveness of organizations // Banach Journal of Mathematical Analysis. – 2017. – № 2. – P. 125–132.
15. Козлова О. А., Нечаева Е. В. Инновации в системе маркетингового управления товарным ассортиментом предприятия // Маркетинг и маркетинговые исследования. – 2011. – № 4. – С. 310–318.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
